

PELASTAKAA LASTEN LAUSUNTO

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Viite: Sivistysvaliokunta / perjantai 28.2. / Asiantuntijakuuleminen

Asia: KAA 4/2019 vp Lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttuminen alakouluissa

Kansalaisaloite

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle kansalaisaloitteesta *Lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttuminen alakouluissa* (VN/6380/2018).¹ Kansalaisaloitteessa esitetään saatettavaksi voimaan laki, jonka mukaan jokaisessa alakoulussa tulisi olla terapeuttisia valmiuksia omaava aikuinen, joka kykenisi eheyttävään ja parantavaan lastensuojelutyöhön. Hänen tehtävänä olisi elämäntaitoja valmentavalla ohjauksellaan ehkäistä koulukiusaamista ja muita turvattomuutta aiheuttavia tekijöitä koulussa sekä parantaa oppimisympäristöä. Olemalla läsnä päivittäin kyseinen aikuinen voisi puuttua oppilaita askarruttaviin asioihin ja puuttua ongelmiin matalalla kynnyksellä. Kansalaisaloitteen mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiset palvelut eivät ole oppilaiden saavutettavissa. Lain säätäminen vähentäisi koulukiusaamista sekä lasten ja nuorten mielenterveysongelmia.

Pelastakaa Lapset jakaa huolen lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuudesta kouluissa sekä muissa ympäristöissä. Pelastakaa Lapset jakaa myös huolen koulukiusaamisesta ja sen seurauksista lasten ja nuorten hyvinvoinnille.

I. Lasten ja aikuisten kohtaamista ja vuorovaikutusta on parannettava kouluissa ja kouluympäristöissä

Pelastakaa Lasten näkemys on, että moniammatillista yhteistyötä koulussa ja kunnassa tulee edelleen kehittää niin, että lapset saavat oikea-aikaisesti matalan kynnyksen tukea ja palveluja. Lapset ovat raportoineet, että koulussa olevat aikuiset ovat **vaikeasti tavoitettavissa, eikä heillä ole lapsille aikaa.**

Samansuuntaisia kokemuksia lapset ja nuoret tuovat esiin myös Pelastakaa Lasten ylläpitämissä, matalan kynnyksen auttavissa, digitaalisissa palveluissa. Näissä palveluissa lapset ja nuoret kertovat, että **aikuiset eivät juurikaan kysy heiltä, miten he voivat tai tarvitsevatko he apua.**

Auttaviin palveluihimme yhteyttä ottavien lasten kokemusten mukaan **koulussa työskentelevät ammattilaiset jäävät usein etäisiksi. Lapset eivät tiedä mistä oppilashuollon työntekijät löytyvät, milloin he ovat tavattavissa tai miten aika tapaamiselle varataan.** Lapset kokevat myös, että jos he eivät osaa tarpeeksi hyvin kertoa asioistaan, **aikuiset saattavat suhtautua liian kevyesti heidän nostamiinsa huoliin ja he jäävät vaille tarvitsemaansa apua.**

¹ <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3549>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan (15 §) opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä sana tai seuraavana työpäivänä.

Pelastakaa Lasten kokemus on, että koska lapset eivät saa tarpeeksi ajoissa ja riittävän usein koulusta tukea huoliinsa ja ongelmiinsa, he kääntyvät järjestöjen palvelujen piiriin. Lapset kertovat yhteydenotoissaan, että mahdollisuus päästä keskustelemaan oppilashuollon ammattilaisten kanssa ei toteudu oikea-aikaisesti, sillä aikoja on toisinaan harvoin tarjolla ja tällöin voi joutua odottamaan useamman viikon päästäkseen puhumaan huolestaan tai ongelmastaan, joka on mielen päällä.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että **vastuu avun hakemisesta ja saamisesta ei voi olla lapsella itsellään.** Tämä on otettava huomioon erityisesti niiden lasten ja nuorten kohdalla, joiden huoltajilla ei erinäisistä syistä ole mahdollisuuksia tai voimavaroja tunnistaa lapsen avun tarvetta ja hakeutua avun piiriin.

Nykyisellään oppilas- ja opiskelijahuoltolaki velvoittaa opettajia kääntymään oppilashuoltohenkilökunnan puoleen välittömästi, jos opettaja tunnistaa tuen tarpeen lapsen tilanteessa. Tämä edellyttää, että jokaisella lasten kanssa koulussa työskentelevällä ammattilaisella on valmius tunnistaa ja ottaa huoli puheeksi lapsen kanssa sekä myös vastaanottaa lapsen asia ja kokemukset ja tarvittaessa ohjata oikean ammattilaisen luokse, kuten kansalaisaloitteessa todetaan. **Kokemuksemme on, että lapsi ei valitse aikuista, jolle kertoo huolensa tämän ammatin tai osaamisen perusteella, vaan sen perusteella kenet hän kokee luotettavaksi ja turvallisiksi.**

2. Lasten osallistumista kouluissa tulee lisätä ja kehittää

Jäykät palvelurakenteet sekä kunnassa että koulussa jättävät tällä hetkellä monissa kunnissa lapset etäälle ammattilaisista, joiden tulisi olla heidän ja heidän perheidensä lähin tuki. Kunnissa tulisi kehittää kouluissa lapsille suunnattuja palveluja pohjaten mm. paremmin kouluterveyskyselyn tuloksiin, huomioiden myös pienet lapset.

Nyt suurimmassa osassa kuntia kouluterveyskyselyn tulokset eivät johda dialogiin lasten kanssa heidän nostamistaan huolista. Koulun tulisi olla paikka, jossa näitä tuloksia käsitellään myös lasten kanssa, ja kehitetään sen mukaan koulua ja kuntaa. Tähän tarvitaan enemmän sekä kuntatason että valtakunnallista ohjausta ja seurantaa.

Uudessa lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen toimenpidesuunnitelmassa **Väkivallaton lapsuus (THL)** ² osallisuus nähdään myös lapsen turvallisuuden perustana. Näin ollen osallisuus ja kuulluksi tuleminen kaikissa arkiyhteisöissä, myös koulussa, on lapsen turvallisuuden perusta. Tämä edellyttää, että sekä **aikuiset että lasten kanssa toimivat ammattilaiset ovat kiinnostuneita lapsen kokemuksista, arvostavat lapsen tietoa ja huolehtivat siitä, että lapsella on mahdollisuus kertoa itselleen tärkeistä asioista.** Koulussa tämä voi olla kuka tahansa aikuinen, mutta lasten parissa tarvitaan toimimaan myös eri ammattilaisia. **Lapsia osallistavaa päätöksentekoa ja toimintakulttuuria tulee kehittää vielä lisää suomalaisissa kouluissa.** Opettajat tarvitsevat tähän koulutusta ja lisäkoulutusta.

Pelastakaa Lasten mukaan myös yhteistyötä vanhempien ja vanhempainyhdistysten kanssa tulee tiivistää: **vanhempien kanssa tulee yhdessä oppia yksinäisyyteen, syrjäytymiseen, kiusaamiseen ja rasismiin liittyvistä asioista ja miettiä, mitä vanhemmat ja lähiyhteisöt voivat osaltaan tehdä.**

² http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kaikki sovitteluun ja koulun hyvän ja suvaitsevan ilmapiiriin kehittämiseen tähtäävät toimet auttavat puuttumaan ajoissa ja vähentävät syrjäytymistä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa tiedottamaan lapsille ikätasoisesti heidän oikeuksistaan. Tämä ei vielä toteudu Suomessa niin, että eri-ikäiset lapset saisivat tarpeeksi tietoa. Erityisesti **pienille lapsille heidän oikeuksistaan tiedottaminen ei ole kunnissa onnistunut, ja meiltä puuttuu edelleen työkaluja ja toimintamalleja käsitellä erityisesti pienten lasten kanssa heidän oikeuksiaan sekä selvittää dialogissa, mitä heille kuuluu.** Mitä paremmin jo varhaiskasvatuksessa ja alakoulussa olevat lapset tuntevat oikeutensa, sitä paremmin lapset tunnistavat epäkohtia omassa elämässään ja rohkenevat hakea apua.

3. Haavoittavassa asemassa olevien lasten syrjäytymisen ja kiusatuksi tulemisen kokemuksia tulee tunnistaa ja ennaltaehkäistä nykyistä paremmin

Kiusaamisen, syrjinnän ja rasismien kohteeksi joutuvat useammin monikulttuurisesta taustasta tulevat sekä maahanmuuttajalapsen ja –nuoret ja kodin ulkopuolelle sijoitetut sekä toimintarajoitteiset ja sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret. Haavoittavassa asemassa ovat myös erityistä tukea kouluympäristöissä tarvitsevat lapset, esim. lapset, joilla on neuropsykiatrisia haasteita.

Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -kyselyn mukaan **vähävaraisissa perheissä elävät lapset kokevat koulu yhteisönsä syrjivänä ja kiusaamistakin esiintyy.** Jos tämänkaltaisen syrjäytyminen alkaa jo pienenä lapsena, on sen seuraukset syvät, kun siirrytään luokka-asteita ylöspäin. Koulun täytyy kaikessa toiminnassaan, esimerkiksi iltapäivän toiminnan, harrastusten, liikuntatuntien, retkien jne. suunnittelussa pyrkiä siihen, että myös vähävaraisilla lapsilla on mahdollisuus osallistua aina yhdenvertaisina.

Kiusaamisesta keskusteltaessa on tärkeää huomioida, että **kiusaaminen ei rajoitu ainoastaan fyysiseen kouluympäristöön vaan sitä esiintyy yhä useammin digitaalisilla alustoilla ja foorumeilla.** Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen digitaalisilla alustoilla ei juurikaan eroa muissa ympäristöissä tapahtuvasta kiusaamisesta, mutta digitaaliset välineet ja sosiaalinen media lisäävät ja edesauttavat usein kiusaamista. Kiusaamisen tavallisimpia muotoja sosiaalisessa mediassa ovat ulkopuolelle jättäminen ja syrjittäminen, haukkuminen ja nimittely sekä tietojen ja kuvien levittäminen kiusattavasta lapsesta. **Lapset tarvitsevat valtakunnallisesti kattavaa laadukasta, myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä tukevaa ja vahvistavaa mediakasvatusta jo varhaiskasvatuksesta alkaen.**

Lisäksi perusopetuksen opetussuunnitelmasta löytyvät mielenterveystaidot ja niiden opettaminen ennaltaehkäisevät kiusaamista sekä mielenterveyden haasteita lapsilla ja nuorilla. On huolehdittava, että opetussuunnitelmaa toteutetaan myös näiden osalta aktiivisesti ei ainoastaan oppisisältöinä vaan kouluun ja sen arkeen sisällytettyinä kulttuurina.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu on vahvaa mielenterveyttä edistävää työtä ja sen myötä myös syrjäytymistä ja kiusaamista ehkäisevää.

Nämä taidot ovat myös kansalaisaloitteessa mainittuja ”elämäntaitoja” ja niiden opettamista ja vahvistamista varten emme tarvitse erillistä ammattilaista kouluihin vaan **näiden taitojen kartuttamista voi jokainen koulussa työskentelevä aikuinen edistää omalla esimerkillä ja toiminnallaan lasten kanssa.**

4. Pelastakaa Lapset kannustaa hallitusta tarttumaan ripeästi hallitusohjelmassa linjattuihin lasten syrjäytymistä ehkäiseviin ja osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin

Kansalaisaloitteessa nostetut huolet alakoululaisten kiusaamiseen ja syrjäytymiseen liittyen ovat todellisia ja aiheellisia. Siksi järjestömme on tyytyväinen, että nykyiseen hallitusohjelmaan on kirjattu toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.

Hallitus on muun muassa sitoutunut vahvistamaan oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja kaikilla koulutusasteilla, jotta lapset ja nuoret saavat tarvitsemaansa tukea. Lisäksi hallitus on linjannut kehittävänsä varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen mallia ja vahvistavansa kolmiportaista tukea peruskoulussa lisäämällä resursseja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen ja oppilaanohjaukseen.

Hallitus on myös sitoutunut vahvistamaan oppilaitosten yhteisöllistä toimintakulttuuria sekä oppilaiden ja opiskelijoiden roolia ja vaikutusmahdollisuuksia koulu yhteisöissä. Hallitusohjelmaan on kirjattu toimenpiteitä koulukiusaamiseen puuttumiseen sekä koulutusta oppilaitosten henkilöstölle sekä oppilaille ja opiskelijoille kiusaamisen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Hallitus lupaa myös panostaa syrjivän kiusaamisen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Pelastakaa Lapset on lisäksi tyytyväinen, että tällä hallituskaudella laajennetaan hyväksi havaittuja käytäntöjä valtakunnallisesti ja turvataan vaikuttavien hankkeiden jatko sekä kehitetään varhaiskasvatukseen kiusaamista ehkäisevä ohjelma.

Pelastakaa Lapset ei tässä vaiheessa hallituskauden alkua kannata kansalaisaloitetta, kun korjaavia toimia ollaan juuri käynnistämässä. Oppilashuolto nykyisellään on ensisijainen, monitoimijainen tuki lapselle, mutta vaatii lisää resursseja toteutuakseen oppilas- ja opiskelijahuoltolain velvoittamalla tavalla.

Järjestömme mielestä ensisijaista olisi nyt parantaa jo olemassa olevien palveluiden saatavuutta sekä **lisätä yhteiskehittämisen toimintamallia koulujen ja tukitoimien kehittämiseen ottamalla lapset ja vanhemmat vahvemmin mukaan kehitystyöhön**, jotta todelliset tarpeet ja huolet tulevat nykyistä paremmin esiin. Koulujen valmiudet ehkäistä kiusaamista ja edistää lasten tuen ja avun saantia paranevat, jos hallitusohjelman kirjaus oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden parantamisesta toteutuu.

Helsingissä 27.2.2020

Hanna Markkula-Kivisilta
Pääsihteeri